

NEMIS TILI DARSLARIDA SUN'IY INTELLEKT VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK VA LINGVODIDAKTIK AHAMIYATI

Xusinova Laylo Nazarboy qizi

O'zDJTU nemis tili amaliy fanlar kafedrası o'qituvchisi

Soyibova Nigora

O'zDJTU nemis tili amaliy fanlar kafedrası 1- kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada nemis tili darslarida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik va lingvodidaktik ahamiyati tahlil qilinadi. Ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish xorijiy tillarni o'qitish metodikasini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Ayniqsa, sun'iy intellektga asoslangan platformalar o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish, nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirish hamda o'qituvchi faoliyatini samarali tashkil etishda muhim vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Maqolada ChatGPT, Gemini, DeepL, Grammarly va boshqa sun'iy intellekt vositalarining nemis tilini o'qitishdagi imkoniyatlari, afzalliklari hamda ularni qo'llashning metodik asoslari yoritilgan. Shuningdek, sun'iy intellektdan foydalanishda uchrashi mumkin bo'lgan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ham ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, nemis tili, lingvodidaktika, pedagogika, raqamli ta'lim, ChatGPT, DeepL, kommunikativ kompetensiya, innovatsion texnologiyalar, xorijiy til ta'limi.

Kirish.

XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim tizimiga yangi imkoniyatlarni olib kirdi. Ayniqsa, sun'iy intellekt texnologiyalarining ommalashuvi xorijiy tillarni o'qitish metodikasiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bugungi kunda nemis tilini o'rganishda nafaqat an'anaviy darslik va o'quv qo'llanmalaridan, balki sun'iy intellekt asosida ishlaydigan interaktiv platformalar, avtomatik tarjima tizimlari, virtual suhbatdoshlar va adaptiv o'quv dasturlaridan ham keng foydalanilmoqda.

Nemis tili dunyoning iqtisodiy va ilmiy rivojlangan davlatlaridan biri bo'lgan Germaniyaning asosiy tili sifatida xalqaro ahamiyat kasb etadi. Shu sababli ushbu tilni samarali o'qitish zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashni talab qiladi. Sun'iy intellekt vositalari o'quvchilarning tinglab tushunish, o'qish, yozish va gapirish ko'nikmalarini kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi.

Lingvodidaktika nuqtai nazaridan sun'iy intellekt o'quv materiallarini individuallashtirish, tezkor tahlil qilish, xatolarni aniqlash va o'quvchiga shaxsiy tavsiyalar berish imkonini yaratadi. Natijada ta'lim sifati oshadi, o'quvchilarning

mustaqil ishlash ko'nikmalari rivojlanadi hamda nemis tilini o'rganishga bo'lgan motivatsiya kuchayadi.

Shu bilan birga, sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish o'qituvchining metodik mahoratini ham yangi bosqichga olib chiqadi. O'qituvchi sun'iy intellektdan dars ishlanmalari tayyorlash, mashqlar yaratish, testlarni avtomatik baholash hamda o'quvchilarning rivojlanishini monitoring qilishda samarali foydalanishi mumkin.

Asosiy qism.

Sun'iy intellektning nazariy asoslari va nemis tili ta'limidagi o'rni

Sun'iy intellekt (SI) – insonning fikrlash, tahlil qilish, o'rganish va qaror qabul qilish jarayonlarini modellashtirishga qodir bo'lgan texnologiyalar majmuasidir. So'nggi yillarda sun'iy intellekt ta'lim tizimida, ayniqsa, xorijiy tillarni o'qitishda samarali vosita sifatida keng qo'llanilmoqda. Nemis tili ta'limida SI vositalari o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'limni tashkil etish, bilimlarni mustahkamlash va o'quv jarayonini qiziqarli qilish imkonini beradi.

Pedagogika fanida ta'limning shaxsga yo'naltirilgan modeli muhim o'rin tutadi. Mazkur modelga ko'ra, har bir o'quvchining bilim darajasi, qobiliyati va o'rganish sur'ati turlicha bo'ladi. Sun'iy intellekt aynan shu farqlarni hisobga olib, moslashtirilgan topshiriqlarni tavsiya qiladi. Masalan, grammatika bo'yicha qiynalayotgan o'quvchiga qo'shimcha mashqlar, lug'at boyligi sust bo'lgan talabaga esa yangi so'zlarni o'zlashtirishga qaratilgan vazifalar taklif etiladi.

Lingvodidaktika nuqtai nazaridan sun'iy intellekt til o'rganishning barcha komponentlarini – fonetika, leksika, grammatika va kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiladi. O'quvchi matn yozganda tizim grammatik va uslubiy xatolarni aniqlaydi, ularni tuzatish bo'yicha tavsiyalar beradi. Nutqni tanish texnologiyasi esa talaffuzdagi kamchiliklarni ko'rsatib, to'g'ri talaffuzni shakllantirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt vositalari o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Talaba darsdan tashqari vaqtda ham virtual yordamchilar bilan muloqot qilib, nemis tilidagi matnlarni tahlil qilishi, yangi iboralarni o'rganishi hamda yozma va og'zaki nutqini muntazam rivojlantirishi mumkin.

Nemis tili darslarida sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish yo'nalishlari

Zamonaviy ta'lim amaliyotida sun'iy intellektga asoslangan ko'plab platformalar mavjud. Ularning har biri nemis tilini o'qitishda ma'lum didaktik vazifalarni bajaradi.

Birinchi yo'nalish – matn yaratish va tahrirlash. Sun'iy intellekt o'quvchilarga insho, dialog, xat yoki maqola yozishda yordam beradi. Yozilgan matn grammatik, leksik va uslubiy jihatdan tahlil qilinadi hamda takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Ikkinchi yo'nalish – tarjima faoliyati. Zamonaviy SI tizimlari nemis tilidan o'zbek tiliga va aksincha tarjimalarni amalga oshirib, murakkab gaplarning ma'nosini

tushuntirishga yordam beradi. Biroq o'qituvchi avtomatik tarjimaga tanqidiy yondashishni ham o'rgatishi lozim.

Uchinchi yo'nalish – og'zaki nutqni rivojlantirish. Virtual suhbatdoshlar yordamida o'quvchilar turli mavzularda muloqot qiladi. Bu usul kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish bilan birga, o'quvchilarning psixologik to'siqlarini kamaytiradi.

To'rtinchi yo'nalish – adaptiv testlash. Sun'iy intellekt o'quvchining javoblarini tahlil qilib, keyingi savollarni uning bilim darajasiga mos ravishda tanlaydi. Natijada baholash jarayoni yanada aniq va adolatli bo'ladi.

Beshinchi yo'nalish – darslarni rejalashtirish va metodik ta'minlash. O'qituvchilar SI yordamida dars ishlanmalari, testlar, taqdimotlar, lug'at mashqlari va rolli o'yinlar uchun topshiriqlarni qisqa vaqt ichida tayyorlashlari mumkin.

Shunday qilib, sun'iy intellekt vositalari nafaqat o'quvchilarning bilimini oshirish, balki o'qituvchining kasbiy faoliyatini ham samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Sun'iy intellekt vositalarining pedagogik va lingvodidaktik afzalliklari

Nemis tilini o'qitish jarayonida sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. An'anaviy darslarda barcha o'quvchilarga bir xil topshiriqlar berilsa, sun'iy intellekt yordamida har bir o'quvchining bilim darajasi, qiziqishi va o'rganish tezligiga mos individual ta'lim yo'nalishi yaratiladi. Bu esa ta'limning shaxsga yo'naltirilgan tamoyillarini amalda qo'llash imkonini beradi.

Pedagogik nuqtai nazardan, sun'iy intellekt o'qituvchining vaqtini tejaydi. Dars ishlanmalarini tayyorlash, testlar tuzish, baholash mezonlarini ishlab chiqish va o'quv materiallarini saralash kabi jarayonlar avtomatlashtiriladi. Natijada o'qituvchi ko'proq metodik faoliyat va o'quvchilar bilan individual ishlashga e'tibor qaratishi mumkin.

Lingvodidaktik jihatdan esa sun'iy intellekt to'rtta asosiy nutq faoliyatini – tinglab tushunish, o'qish, yozish va gapirishni birgalikda rivojlantirish imkonini beradi. Masalan, o'quvchi nemis tilida matn yozganda tizim grammatik xatolarni aniqlaydi, uslubiy tavsiyalar beradi va gap tuzilishini yaxshilash bo'yicha tavsiyalarni taqdim etadi. Bu o'quvchining yozma nutq kompetensiyasini sezilarli darajada rivojlantiradi.

Shuningdek, virtual suhbat platformalari yordamida talabalar real hayotga yaqin kommunikativ vaziyatlarda mashq qilish imkoniga ega bo'ladilar. Natijada ular nemis tilida erkin fikr bildirish, savollarga javob berish va muloqot olib borish ko'nikmalarini shakllantiradilar.

Sun'iy intellekt vositalari motivatsiyani oshirishda ham muhim rol o'ynaydi. Interaktiv topshiriqlar, tezkor fikr-mulohaza va o'yin elementlaridan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi hamda mustaqil ta'lim olishga undaydi.

Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishda uchraydigan muammolar

Sun'iy intellektning imkoniyatlari keng bo'lishiga qaramay, uni ta'lim jarayoniga joriy etishda ayrim muammolar ham mavjud.

Birinchidan, barcha ta'lim muassasalarida zamonaviy texnik vositalar va internet infratuzilmasi yetarli darajada rivojlanmagan. Bu esa SI vositalaridan muntazam foydalanishga to'sqinlik qiladi.

Ikkinchidan, ayrim o'qituvchilarda raqamli kompetensiyalar yetarli emas. Sun'iy intellekt platformalaridan samarali foydalanish uchun maxsus malaka oshirish kurslari va amaliy seminarlar zarur.

Uchinchidan, o'quvchilarning sun'iy intellektga haddan tashqari tayanib qolish xavfi mavjud. Agar ular barcha topshiriqlarni SI yordamida bajarsa, mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va tahlil qilish ko'nikmalari sustlashishi mumkin. Shu sababli o'qituvchi sun'iy intellektni yordamchi vosita sifatida qo'llashi, asosiy e'tiborni esa o'quvchining mustaqil faoliyatiga qaratishi lozim.

To'rtinchidan, axborot xavfsizligi va akademik halollik masalalari ham dolzarb hisoblanadi. Talabalar sun'iy intellekt yaratgan matnlarni manbasiz taqdim etmasliklari, ilmiy etikaga rioya qilishlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining raqamli ta'limni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
3. CEFR – Common European Framework of Reference for Languages. Council of Europe, 2020.
4. Richards J. C. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press, 2017.
5. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. Pearson Education, 2015.
6. Brown H. D. Principles of Language Learning and Teaching. Pearson, 2014.
7. Dörnyei Z. The Psychology of the Language Learner. Routledge, 2014.
8. Krashen S. Principles and Practice in Second Language Acquisition. Oxford, 1982.
9. Mayer R. E. Multimedia Learning. Cambridge University Press, 2021.
10. Luckin R. Machine Learning and Human Intelligence. U